

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

В статті розглянуто сутність процесу стратегічного планування в умовах ринкової економіки, проведено огляд сучасного стану планування на підприємствах ЖКГ, запропоновано алгоритм стратегічного планування напрямів розвитку підприємств ЖКГ.

The essence of process of the strategic planning in the conditions of market economy is considered in the article; the review of the modern state of planning on the enterprises of house-municipal economy is conducted, an algorithm of strategic scheduling of development directions of enterprises of house-municipal economy is offered in the article.

Нестабільність економічної кон'юнктури, підвищення вимог споживачів до послуг, що надають підприємства житлово-комунального господарства (ЖКГ) значно ускладнюють процес управління, а перспективи розвитку підприємств стають все менш передбаченими. Традиційний підхід до планування розвитку підприємства, що базується лише на раціональній організації виробництва та наданні житлово-комунальних послуг, зниженні витрат за рахунок виявлення внутрішніх резервів, підвищенні продуктивності праці при ефективному використанні всіх видів ресурсів, тобто розгляді підприємства як закритої системи, цілі й завдання якої вважаються заданими й залишаються досить прогнозованими протягом тривалого періоду часу, вичерпані. Тому оперативних заходів щодо адаптації підприємств ЖКГ до нових реалій недостатньо. З метою покращення фінансово-економічних показників діяльності та розвитку підприємств необхідне стратегічне планування. Сьогодні це одна з найважливіших управлінських технологій, використання якої дозволить досягти координованості дій підрозділів підприємства з реалізацією його стратегічних цілей, збільшити можливості в забезпеченні необхідною інформацією, сприяти раціональному розподілу ресурсів, поліпшити контроль за діяльністю.

Особливість стратегічного планування базується на домінуванні концепції підприємства як «відкритої системи» на мікрорівні та на розвитку прогнозування та індикативного планування на рівні держави. Головні передумови розвитку перебувають не всередині, а зовні, тобто ефективність функціонування підприємства пов'язується з тим, наскільки вдало воно може пристосовуватися до свого зовнішнього середовища. Підприємство стало більш залежним від попиту споживачів у визначенні перспектив свого розширення та подальшого існування.

У загальному вигляді стратегічне планування полягає у виборі набору процедур і рішень, за допомогою яких розробляється стратегія підприємства, що забезпечує досягнення довгострокових цілей функціонування підприємства в мінливих умовах зовнішнього середовища. При цьому процес стратегічного планування здійснюється на принципах цілевстановлення та цілеспрямованості, системності та комплексності, альтернативності та селективності, варіантності та ітеративності, синергізму, економічності, збалансованості, безперервності, гнучкості, динамічності, участі та адекватності об'єктивним законам розвитку.

Процес стратегічного планування включає постановку цілей, розподіл ресурсів, що забезпечує досягнення конкурентних переваг, адаптацію до зовнішнього середовища – пристосування господарського механізму підприємства до ринкової економіки, координацію та регулювання внутрішньовиробничих процесів та організаційні зміни. При цьому особливу увагу необхідно приділяти стратегічному плануванню, що дозволяє визначити перспективні напрями розвитку підприємства.

Розв'язанню проблем стратегічного планування присвячені праці багатьох провідних вчених-економістів. Питанням стратегічного управління і планування досліджені в роботах таких провідних вчених-економістів: Р. Акоффа, І. Ансоффа, Г. Мінцберга, Д. Клїланда, А. Томпсона, В. Пономаренко, В. Гриньової, О. Ястремської, З. Шершньової, Л. Мельника, Р. Фатхутдінова та ін. Коло питань планування розвитку підприємств вивчалось такими вченими, як А. Золотарьов, В. Леонтьєв, В. Герасимчук, О. Тридід. Результати цих наукових досліджень носять системний характер, але відсутня єдність думок щодо вирішення завдань стратегічного планування розвитку підприємств. Для обґрунтування напрямів розвитку підприємств ЖКГ необхідно комплексно враховувати всю сукупність чинників, які здійснюють вплив на вирішення поставленого завдання – від визначення мети та встановлення складових моделі, що впливають на розвиток підприємства, до обґрунтування його розвитку. Однак більшість вчених основну увагу спрямовують на окремі елементи процесу стратегічного планування, а не розглядають проблему в комплексі.

Обґрунтування й вибір цілей за допомогою формування дерева цілей, враховуючи різні напрямки розвитку підприємства в межах однієї мети, запропоновано у колективній роботі [1]. Кількісні значення цілей, їх всебічний аналіз і вибір оптимального рівня здійснюються шляхом прогнозу майбутньої ситуації. При цьому недостатньо чітко обґрунтовані елементи внутрішнього й зовнішнього середовища, що

впливають на процес розвитку, та не розглянуті альтернативні варіанти розвитку підприємства.

Дослідженню сутності процесу стратегічного планування в системі корпоративного управління присвячена робота Т.В. Момот та Є.В. Мица [2], в якій запропоновані загальні передумови й рекомендації з визначення кращих напрямів розвитку підприємств з урахуванням галузевої особливості його діяльності та відмінності ринку, на якому функціонує підприємство. Робота має загально методичне спрямування, але, на жаль, не пропонує ймовірні сценарії розвитку підприємств.

Трансформаційна модель змісту структурних складових стратегічного планування на різних етапах розвитку підприємства запропонована, Домбровською Г.П. та Геращенко І.О [3], дозволяє розширити коло напрямків стратегічного розвитку підприємств, але у роботі відсутній алгоритм стратегічного планування напрямків розвитку.

Заслугує уваги методика оцінки впливу чинників зовнішнього середовища на підприємство, яка базується на тому, що кінцева мета оцінки – вимір ймовірності генерованих зовнішнім середовищем чинників ризику [4]. Однак у роботі не визначені зв'язки між чинниками зовнішнього середовища та напрямками розвитку підприємства.

Метою статті є дослідження стану планування на підприємствах ЖКХ Донецького регіону та надання рекомендацій із стратегічного планування розвитку підприємств ЖКГ.

Проведене обстеження стану планування на підприємствах житлового комунального господарства Донецького регіону дало підставу стверджувати, що існуюча система планування зберігає традиційні форми, що були сформовані у попередні роки, і не адаптована до потреб ринкової економіки. Наукові рекомендації з стратегічного планування не торкнулися сфери ЖКГ. Більшість підприємств не мають комплексної стратегії розвитку, планові рішення приймаються виключно з урахуванням внутрішнього середовища при ігноруванні ресурсної обмеженості зовнішнього ринкового середовища, відсутнім залишається сам алгоритм організації процесу стратегічного планування, схема формування оптимального портфеля замовлень не відповідає сучасним вимогам, фрагментарно застосовується стратегічне планування, цілі та завдання розвитку підприємств не структуровані, а інвестиційна діяльність не є об'єктом планування.

Як правило, підприємства обмежуються оперативним плануванням, яке передбачає розробку планів експлуатаційної діяльності по основних видах продукції або послуг. До річних планів не включені такі розділи, як інновації, інвестиції. Плани, що існують, обмежені вузьким колом розроблених показників, серед яких важливе значення належить показникам собівартості та прибутку, що характеризують лише очікувані витрати й результати експлуатаційної діяльності. В системі планових показників відсутні ринкові складові – показники зовнішнього середовища підприємства, ділової, інвестиційної, інноваційної активності та ін.

Таким чином, процес планування на підприємствах ЖКГ необхідно скорегувати у напрямку розробки стратегічних планів.

Стратегічне планування розвитку підприємств ЖКГ можна представити у вигляді алгоритму, що складається з послідовних етапів рішення відповідних проблем (див. рис. 1).

Визначення основної мети розвитку підприємства базується на двох основних факторах – ринковій ситуації та стадії життєвого циклу підприємства. Крім того, на цьому етапі встановлюються кількісні критерії досягнення цілей розвитку, які використовуються при виборі перспективних напрямів розвитку підприємства. Найбільш значущі критерії розвитку підприємств ЖКГ знаходяться в площині структурної перебудови організації та зниження ресурсоемності житлово-комунальних послуг.

На наступному етапі планування проводиться стратегічний аналіз. В першу чергу, необхідно виявити фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, які мають вплив на досягнення поставленої мети та можуть змінити напрямки та динаміку розвитку підприємства.

Далі здійснюється пошук альтернативних шляхів розвитку за кожним з напрямків діяльності, що потребує розвитку. При цьому можливий екстенсивний або інтенсивний розвиток. Екстенсивний напрямок розвитку потребує залучення у діяльність підприємства додаткових ресурсів, з подальшою співпрацею з існуючими організаціями зовнішнього середовища. Інтенсивний розвиток пов'язаний з удосконаленням використання ресурсів підприємства завдяки впровадженню нових технологій, впливу науково-технічного прогресу, співпраці з новими організаціями зовнішнього середовища.

Обґрунтування моделі розвитку підприємства з урахуванням альтернативних варіантів по кожному напрямку діяльності підприємства закінчується вибором перспективних напрямків розвитку підприємства за кожним елементом.

Наступний етап – оцінка сформованих перспективних напрямів розвитку підприємства. У випадку, якщо отримана оцінка розглянутого напрямку розвитку задовольняє плановому критерію, то приймається управлінське рішення щодо вибору і подальшого впровадження в діяльність підприємства цього напрямку розвитку. У протилежному випадку необхідно повторити цикл планування, починаючи з етапу “Формування загальносистемних факторів, що визначають розвиток підприємства”. Якщо позитивний результат не буде досягнутий, необхідно повністю повторити процес планування, тому що можуть бути помилки й неточності як при визначенні ринкової ситуації й здійсненні прогнозу її розвитку, так і при формуванні мети розвитку підприємства й встановлення критеріїв її досягнення.

Таким чином, необхідно:

- 1) відтворити культуру планування на підприємстві із застосуванням стратегічного планування;
- 2) розширити системи планових показників шляхом включення до неї ринкових складових;
- 3) запроваджувати у практичну діяльність підприємств ЖКГ методичні рекомендації щодо стратегічного планування, що дає змогу систематизувати та аналізувати альтернативні варіанти напрямів розвитку.

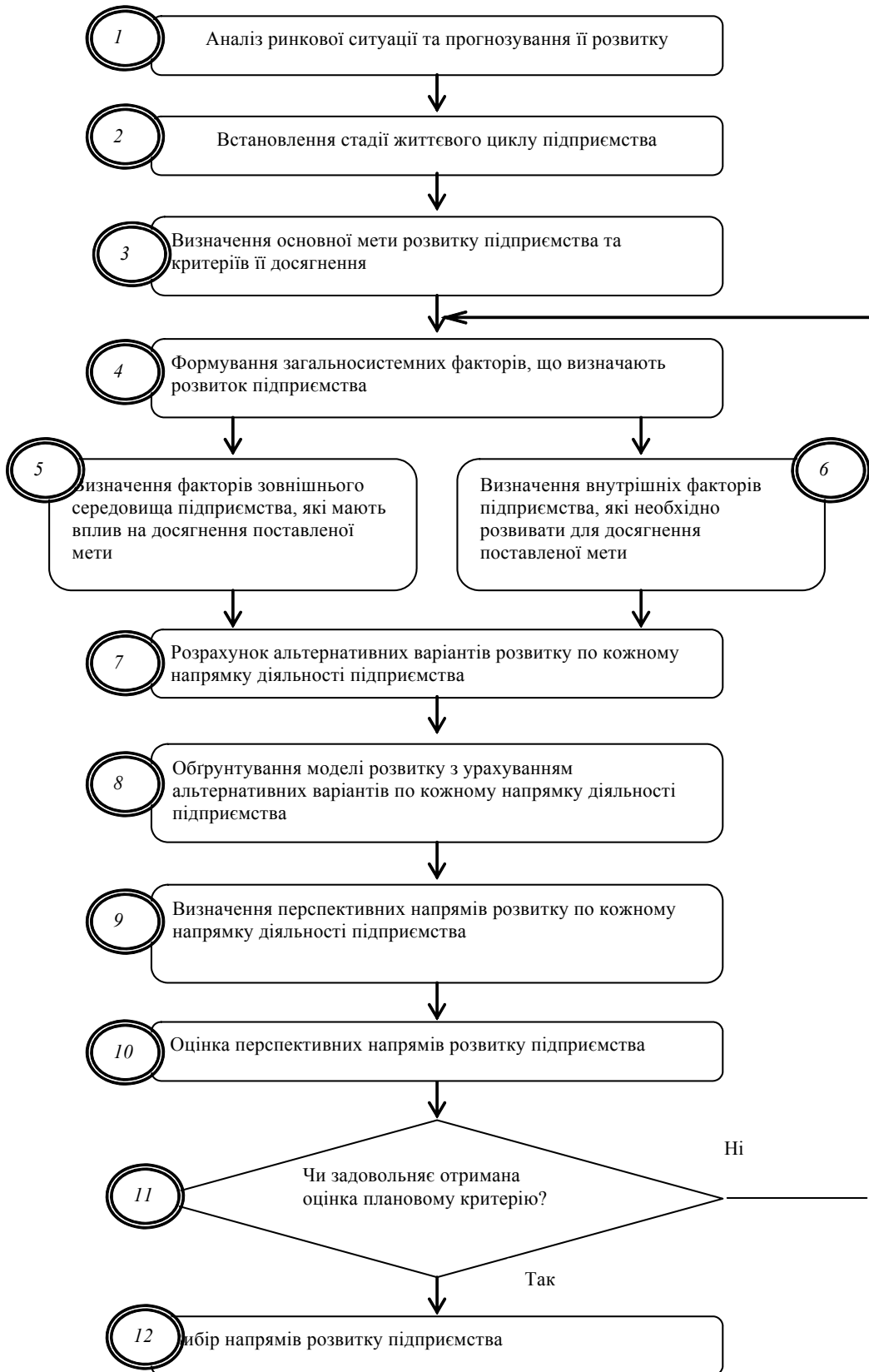

Рис. 1. Алгоритм стратегічного планування напрямів розвитку підприємства

Подальші дослідження необхідно спрямувати на визначення впливу стратегічного планування на підвищення ділової активності підприємств ЖКГ.

Література

1. Афанасьев М.В. Управление развитием предприятия / Афанасьев М.В., Рогожин В.Д., Рудыка В.И. – Харьков : Изд. дом «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.
2. Момот Т.В. Стратегічне планування в системі корпоративного управління будівельних підприємств / Момот Т.В., Є.В.Мица // Комунальне господарство міст: Сер.: Економічні науки. – К. : Техніка. – 2008. – Вип. 85. – С. 14 – 19.
3. Домбровська Г.П. Особливості стратегічного планування діяльності на підприємстві / Г.П. Домбровська, І.О. Геращенко І.О. // Комунальне господарство міст. Сер.: Економічні науки. – К. : Техніка. – 2008. – Вип. 85. – С. 211 – 216.
4. Висоцький Г.Г. Стратегічне планування розвитку промислового підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами” / Висоцький Г.Г. – Харків, 2004. – 20 с.

Надійшла 13.05.2009

УДК 330.138

Н. А. МАМОНТОВА

Національний університет «Острозька академія»

ОГЛЯД ТЕОРІЙ ВАРТОСТІ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

В статті узагальнено основні сучасні теорії і теоретичні концепції вартості. Оцінено їхні переваги в контексті історичних особливостей формування. Визначено подальші перспективи наукових досліджень з цих питань.

In the article there have been generalized the main contemporary theories of the cost conception. Evaluated their advances in the context of historical formation features. There have been determined the further perspectives of the scientific exploration of those questions.

Актуальність дослідження. Вартісний підхід до вивчення та аналізу широкого кола соціально-економічних проблем спостерігається в розвідках економістів різних поглядів і шкіл протягом всієї історії науки. Найвідоміші підходи базуються на певних теоріях або теоретичних концепціях, серед яких особливо широкого розповсюдження в різні часи набули теорії трудової вартості, граничної корисності, попиту та пропозиції, чинників виробництва. Відомі теорії вартості можна віднести до однієї з двох груп: теорії, що базуються на концепції витрат (теорія трудової вартості, теорія виробничих витрат, теорія чинників виробництва) та теорії, предметом яких є кінцеві результати виробництва (суспільного або індивідуального).

Аналіз публікацій. Над дослідженням актуальних проблем теорії вартості працюють провідні українські вчені – Т. Артёмова, З. Галушка, А. Гальчинський, О. Клішова, Т. Момот, А. Серіков та ін. Натомість сучасні економічні реалії і виклики, в тому числі виникнення феномена управління вартістю корпорації (компанії) як методу фінансового менеджменту, потребують подальших теоретичних розвідок, в тому числі шляхом переосмислення надбань науки.

Мета статті – узагальнити теорії і концепції вартості, визначити загальні магістральні тенденції сучасних досліджень, а також виробити рекомендації щодо перспектив подальших розвідок.

Виклад основного матеріалу. Сутність вартості визначали ще класики політичної економії. Так, А. Сміт вважав, що вартість формується, перш за все, чинником праці, який є базою обміну: “Товари мають вартість певної кількості праці, який ми міняємо на те, що, на нашу думку, має в даний час вартість тієї ж кількості праці” [1, с. 15]. А. Сміт вважав, що багатством суспільства є сукупність корисних речей, з одного боку, створених власною працею народів, що утворює це суспільство, а з іншої сторони –отриманих через взаємовигідний товарний обмін, пропорції якого також визначаються витратами праці [1, с. 42].

Серед класиків політекономії, крім А.Сміта, на трудову природу вартості вказували Д.Рікардо, У. Петті, П. Буагільбер. В той же час слід розуміти, що теоретичні висновки А. Сміта та Д. Рікардо народилися не на “голому місці”, а були обумовлені конкретною-історичними обставинами розвитку виробничих сил тогочасної Європи. Суспільна свідомість, починаючи з XVII ст., виділяє працю в якості головного джерела економічного багатства. Це було визначено формуванням в Європі громадянського суспільства та інституту приватної власності. В працях багатьох мислителів того часу можна знайти вказівки на те, що природа економічної цінності пов'язана з трудовою діяльністю людини (Т. Гоббс, Р. Вейхан). В кінці XVII ст. трудова теорія вартості отримала розвиток у працях Дж. Локка, Р. Кантільйона, В.Гарріса, Дж.Стюарта. Для всіх вказаних авторів характерним у визначенні економічної цінності є логічна еклетика її перетворених форм – вартості і ціни, граничної корисності, конкретного і абстрактного. Цей феномен в економічній науці панував до 70-х рр. XIX ст., після чого в політекономії стали чітко домінувати два напрями: “часова”